

FOLKVANG

75 ÅR

1929 - 2004

Folkvang 75 år

Folkvang, det store røde huset vi ofte passerer når vi er ute og ferdes og som de fleste eller alle som bor i Kisa, har vært innom meir eller mindre, er 75 år. Mange har gode og hyggelige minner fra opplevelser i dette huset. Vi tenker med glede tilbake på mange positive verdier vi fikk med oss fra den virksomhet vi opplevde her i barndom, ungdom eller voksenalder.

Når jubileet markeres 21.10.04, er det naturlig å gjøre seg noen betraktninger omkring huset.

Hvorfor vart huset bygd?

Det var behov for et sted å samle folk, et sted å komme sammen, et sted å dyrke fellesskap.

Vi må nok se noe lenger bakover i tid for å forstå det sterke behovet for et lokale akkurat på dette stedet på 1920 tallet. Sett ut fra økonomi var det ikke noen gunstig tid å sette i gang med bygging av et stort forsamlingslokale. Sånn sett skulle ikke huset kommet opp. Det var lite penger blant folk

Men kikker vi litt lenger tilbake i tid, bakover til 1800 tallet, veit vi at det var sterke nasjonale og kulturelle ånds-strømninger i Norge.

Vi hadde 1814. Norge fikk sin egen grunnlov, og vi hadde 1905 da vi kunne si at vi var en egen nasjon med egen konge.

1800 tallet fostret sønner og døtre som bygde opp Norge som nasjon og ga oss sterk kulturell identitet. I flere hundre år hadde vi blitt styrt fra København. Nå kunne vi endelig gjøre våre skritt som eget folk.

Hva gjør en unge som skal lære seg å gå?

Jo, han mobiliserer sin kraft og trener seg opp. Først krabber han, så står han opp og tar sine famlende første steg. Og dermed er han i gang med å si: "Jeg kan!"

Det var det som skjedde i Norge. Så fikk vi på 1800 tallet ei blomstringstid. Det unge Norge i kamp for å leve sitt eget liv. Energien blomstret på mange områder. Wergland, Welhaven, Ibsen, Bjørnson, Sivle, Aasen, Hovden, Asbjørnsen, Moe, Tiedemann, Gude, I.C.Dahl, Kittelsen, Werenskjold, Edvard Grieg, Ole Bull, Asbjørn Kloster, Hans. Nielsen Hauge. Sjøl om Nicolai Grundtvig var dansk, må hans navn også nevnes. Hans kristensyn hadde spredd seg til Norge og var med og påvirket også her.

"For no er det just at Norge hev vår, og no er det tid vår åker me sår".

En kan fortsette i det uendelige og regne opp personer og saker som blomstret opp. Det ble stiftet et utall foreninger og lag. Blant annet ble Norges kristelige ungdomsforbund stiftet i 1880.

I 1891 ble det stiftet kristelig ungdomsforening i Kisa.

Presten Erling Grønland, opprinnelig fra Enebakk, var personell kapellan i Ullensaker på den tida. Han hadde satt seg inn i Grundtvigs tanker og var en person med et klart, varmt øye for de menneskene han skulle betjene som prest, og han forsto å komme dem imøte. Fra 1909 til 1913 var han lærer på folkehøgskolen i Eidsvoll, men kom tilbake til Ullensaker som sokneprest. Han var den person som tok initiativ til å stifte kristelig ungdomsforening både i Kisa og hovedsognet, Ullensaker.

Første møtet vart holdt på Vestre Onsrud hos Peder og Emilie Algarheim. Til formann vart Erling Grønland valgt. Viseformann vart gardbruker P. Bugaard på Holm og kasserer vart organist Hans L. Nesten. Styremedlemmer var Johan Wiig på Algarheim, res.kap. Hofgaard, Emilie Algarheim på Onsrud, frk. Karoline Holter og Marie Wiig på Algarheim.

Hensikten med foreningen var å "fremme gudsfrykt, dannelselse og sandt venskab blant Kisens ungdom".

61 medlemmer tegnet seg på første møte, noe som viste at det var stor interesse. Møtene fortsatte og medlemstallet økte mens de stuet seg inn i private hjem. Ved enkelte anledninger var det så trangt at folk sto i gangen og satt i trappa opp til andre etasje.

Møtene vart holdt på forskjellige steder, Onsrud, Nordgarden og Søgarden Algarheim, Furuset, Julset, Vestenga, hos Lars Jødal, på Habbarstad, Ås skole og på Lunds fjellet.

I 1905 var det fest på Onsrud nyttårsdagen. Da var det 200 personer tilstede. Året etter var det 300 deltakere på nyttårsfesten. Huset var mer enn fullstappet. Det vart litt enklere med lokaliteter i 1906, da nye Algarheim skole vart bygget og møtene kunne holdes der. Likevel var det ofte trangt inne i et klasserom.

Folk var opptatt av det som foregikk i ungdomsforeningen.

Hva var det som foregikk på møtene?

Jo, det var fast vane at en, ofte en prest eller lærer holdt andakt. Det var sang. Det var mye sang.. Og det var bevertning. Ei lang pause ga folk anledning til å prate sammen og hygge seg. Så var det kåserier og foredrag av ulike innhold. Det er interessant å se noen av temaene som var oppe.

Det var foredrag om "Den Kinesiske mur", om "Herodes den store og hans samtid", om "Silkeormen og silkeavl", lysbildeforedrag om "Boerkrigen", om "Nordland", "Henrik Wergland", "Trekk fra dyrenes verden, deres forstand og sjeleliv", om "Kroppsarbeide", "Hva bør man lese?", om "Vestlandet og Bergensutstillingen", "Tilstanden i Europa og Skandinavia i 1814", om "Leo Tolstoy og forholdene i Russland på hans tid", "Japanernes seder og skikker", "Om eskimoene", "Olav Trygvason", "Forholdene i Zululand", "Avholdssak" osv.

I dag, vel 100 år etter at dette foregikk skal vi huske på at det på denne tida ikke var tilgang på informasjon i det omfang nåtida har. TV eksisterte ikke. Radio var heller ikke allemannseie den gangen. Riktig nok kom jernbanen i 1854, men trafikken til og fra stasjonene foregikk med hest eller på egne ben. Omkring århundreskiftet 1900 var det noen som hadde anskaffet seg sykkel, men slett ikke alle hadde råd til slik luksus, og bilene som også kom hit til bygda i begynnelsen av 1900 tallet var slett ikke allemannseie. Folk var skeptiske til det bråket og de farer biltrafikken medførte, ikke minst fordi hestene ble skremte. Først i 1919 ble bygdevegene åpnet for biltrafikk og selv da med en fartsbegrensning på 25 km/t.

Strømmen av informasjon og opplysning var ikke slik som vi opplever i jubileumsåret 2004.

Ungdomsforeningen var en viktig opplysningsarena og en kulturformidler fra den ble startet, og folk hadde behov for det de ble tilbudt i foreningen.

I 1914 hadde foreningen eget kor som underholdt.

Bygget reiser seg.

Er det noen som etter å ha lest dette, forundrer seg over at det var et stort savn at det ikke fantes et eget lokale der foreningen kunne ha møtene sine?

Jo, de følte savnet og pratet flere ganger om å bygge. Da presten Hans Finstad kom som tredjeprest i Furuset kjerke 1919 var det allerede valgt en komite som skulle ta seg av spørsmålet om bygging. I 1920 ble denne komiteen utvidet med tre nye medlemmer, og den gikk over til å hete innsamlingskomite. De skjønnte at skulle det bli alvor av byggeplanene, så måtte det penger til.

Finstad reiste i 1921, men arbeidet med huset fortsatte. I 1925 ble det avsatt 7000 kr. fra foreningskassa som et byggefond.

Så tidlig som i 1920 var det oppe diskusjon om tomt. I ungdomsforeningen var det medlemmer både fra Nordkisa og Sørkisa, så det var nok et ønske om at huset skulle ligge et sted i nærheten av Furuset kjerke, men det viste seg at det var vanskelig å finne tomt. Ole Algarheim sa seg villig til å avse tomt på skoggrunn der huset nå står, og det ble vedtatt med 50 mot 21 stemmer at det skulle satses på denne tomten. I 1925, året da Harald Brenni stiftet sangforeningen, vart det valgt en ny byggekomite. Ole Lunder var prest og formann i foreningen da.

Formann i byggekomiteen vart Moses M. Sandnes. Olaf Ukkeseth, Jens Waarum, Ole Algarheim, Johan Brenni, Harald Furuset og Lars Skryten var de andre som var med i komiteen.

13. desember 1925 fikk disse enstemmig fullmakt til å framforhandle og avgjøre tomtekjøpet av 2 ½ mål skoggrunn. I utdrag fra regnskapet for 1925 står det oppført verdi av tomt kr. 1000,- så dermed må vi forstå at tomten var kjøpt. I

1926 var byggefondet vokst til 9300,- kr. og året etter i 1927 var fondet 9700,-. Så i 1928 var kapitalen blitt 14 100,- kr., så da måtte det ha vært stor aktivitet for å skaffe penger til veie. Men pengene gikk fort unna. Kapitalen var oppbrukt ved regnskapsårets slutt, og det ble tatt opp et pantelån på 7000,- kr.

Så var arbeidet i gang. Det var en solid planlegging som gikk føre, ned til minste detalj.

Det vart lyst ut anbud på tegninger, oppførelse av huset, graving, ”støbering” og takteking

Så vart det sendt ”andragende” om kjøp av 50 tylfter langtømmer til Ullensaker allmenning. Dette vart innvilget til en pris av 25 kr. pr tylft. I tillegg vart det sendt ut ei innsamlingsliste på tømmer blant skogeiere. Dette resulterte i 36 tylfter langtømmer. Lista over givere inneholdt navn fra Kopperud, Nordby i nord, nedover heile Nordkisa, Jødal, Berg, Holm, Åsmoen, Nesti, Støverud, Onsrud, Ås, Ukkeset Habbarstad og alle garda langs hovedvegen i Kisa. De fleste ga ½ tylft, men noen ga meir og noen mindre. Tømret vart fraktet fritt til tomta. På tomta vart det hogd i alt 8 ½ tylft som vart saga på Fossumsaga, Gystadsaga og på Ullensaker dampsag og høvleri.

Byggmester Axel Bjørnstad fra Feiring utarbeidet tegninger og kom med nøyaktige utregninger av materialbruk og praktisk veiledning. Han hadde tegnet Fløygir i Feiring, Bøndernes hus på Brøttum og i Fenstad og mange andre store bygninger og hadde stor anerkjennelse som en dyktig fagmann. Tegningene eksisterer ikke i arkivet. Det eneste som ligger der er tegning av sargen rundt senen,

Hvem som grov ut tomta og støypte går ikke fram av arkivene. Kanskje Arnt Andersen Fossen, som bodde i kjerkestua. Han var den eneste som hadde lagt inn anbud. Det går tydelig fram at det var byggmester Jørgensen fra Jessheim som sto ansvarlig for oppsetting av huset. Til å utføre arbeidet hadde han 4 habile tømre: Ole Kristiansen Fonbek (han bodde i det hvite huset akkurat ved innkjøringa til Brennivegen), Hans Fonbek i Randbydalen (far til Dagny Setra), Thorvald Myrvold (Far til bl.a. Sven, gartner på Jessheim), og Johan Ellingsdalen. I tillegg var det to ”skavere”. De som barket tømmerstokkene. Det var Alf Fossen, bror av Kristian Fossen på Furuset og Arne Fossen i Laskerud, og Erling Kristiansen. Skal vi tru det var bror til tømmeren Ole Kristiansen?

21.juni 1928 var foreningen samlet. Da vart det holdt friluftsmøte på tomta. Det var nok stor spenning og glede over det som skulle gjøres framover. Der var tomta utgravd, grunnmuren var ferdig og tømmerstokkene lå der tilkjørt og ventet på å bli formet av øks og sag.

Fire dager etterpå, den 25.06.28 begynte laftinga og 13.11.28 var de ferdige. 4 mnd. og 15 dager = 439 6/8 dag. Nøye utregnet med tanke på korrekt oppgjør. I tillegg kom 100 dager til skaverne. Det hadde gått med 4840 løpemeter laftetømmer.

Så, når huset var satt opp sto det igjen å utføre innvendige arbeider. Dører vinduer og trapper vart levert fra Fossum trevarefabrikk.

Så var det spørsmål om hva for slags stein det skulle være på taket. Det vart drøftet flere alternativ, men det endte med skifer, trulig fra Voss. Skifer ble vurdert å være best på et hus som ikke hadde stadig tilsyn. Kristian Hjelkerud utførte taktekkingen. Han var en dyktig fagmann på det området og hadde i dagligtale navnet "taktekker'n". 11000 skiferstein gikk det med og ialt 22000 skiferspiker. Det viste seg at da regnskapet vart avsluttet hadde heile bygget kostet 22000.- kr., like mange kroner som det hadde gått med spiker i taket.

Uthus vart det også satt opp i 1929. Det var Arnt Andersen Fossen og Hans Amundsen som satte opp det. De var begge til forskjellig tid, gravere ved Furuset kjerke. Dette huset inneholdt herredo i vestenden, vedskåle i midten og damedo i østenden.

Innvielsesfesten vart holdt 29. sept. 1929. Stuvende fullt hus med bevertning, og forbundsformann og garnisonsprest Kjell Stub som hovedtaler. Spesielt innbedt til denne festen var arbeidslaget, byggmester Axel Bjørnstad, byggmester Jørgensen, presten Hans Finstad og frue, prost Vadstrand, sogneprest Martin Wiig, organist Hans Nesten og ordføreren som den gang het Martin H Løken. Stor glede og begeistring med mange takkens ord til alle som hadde bidratt til å få reist dette flotte lokalet. Når vi samtidig veit at medlemskontingenten var 50 øre i året og vanlig inntekt ved loddsalg på møtene var 15-18 kr., så forstår vi at det var litt av et løft som var gjort i og med at dette fine huset var kommet opp. På innvielsesfesten var det 400 deltakere.

Res kap i Hovind, Ole Lunder var formann i innvielsesåret. Han var en ildsjel. I åra som fulgte arbeidet han og mange andre ildsjeler for å skaffe nødvendig inventar som trengtes for å drive huset.

De første åra bodde det ingen på Folkvang. Det betydde at oppvarming, renhold og snørydding måtte utføres av dem som skulle bruke huset.

I 1933, vel 3 år etter at huset var ferdig, vart det innredet en liten leilighet i den søndre delen av 2. etg. Det vart lyst ut vaktmesterstilling og flere var interessert i å flytte inn på Folkvang. Det endte med at Sigurd Sigvartsen Furusetteiet og kona Gunda vart ansatt. De fungerte som vaktmestere i 24 år, helt fram til 1957.

Hva har foregått med og i huset på disse 75 årene det har stått her?

Først og fremst var det ungdomsforeningen som hadde møter og fester her.

Årets konfirmanter vart støtt innbedte til egen "konfirmantfest". Hvert år var det julefester. Juletreet vart de første årene hentet og satt inn av Trygve Fonbekk og Johan O. Wiig. Det var ikke elektrisk belysning, men talglys på juletreet til å begynne med. Johan Wiig forteller at de jo var redde for at det skulle begynne å

brenne i treet. Etter som det led utover i julehelga vart jo treet tørt og brannfaren var stor. For å være forberedt på uhell, festet de våte filler på lange stenger og hadde bøtter med vann stående i beredskap. Det gikk heldigvis godt.

Alle festene rundt jul fikk ikke plass i romjula, så det fortsatte etter nyttår med fester heilt fram mot 20.dagen. 17.mai var det også stor tilstelning. Barnetoget fra Algarheim skole svingte inn på Folkvang etter at det hadde vært i kjerka. Her hadde flinke mødre levert påsmurt mat på morgenen før toget startet, så det var klart for matserving. Seinere vart det underholdning, og leking ute. Om kvelden hadde ungdomsforeningen fest.

St. Hans var det også fest. Den endte ofte oppe ved Isdammen der det vart brent tjæretønne og lekt "siste par ut", "tre mann i vinden" og andre leker.

Sangkoret hadde sine øvinger på Folkvang. De underholdt også ofte når det var tilstelninger der.

Kisa elektrisitetslag, Algarheim samvirkelag og Algarheim meieri hadde sine årsmøter i huset. Da var det festlig samvær med middag og taler. Disse sammenkomstene var hvert år en hyggelig opplevelse for dem som var med.

Ulike foreninger leide stadig huset til møter og fester. Det var Saniteten, Blindeforbundet, Sjømannsmisjonen, Finnemisjonen, Vanførelaget, Det norske misjonsselskap, Santalmisjonen, Indremisjonen, Frelsesarmeen, Blåspeiderne, 7.dagers adventistene og søndagsskolen.

Under krigen okkuperte tyskerne huset noen måneder i 1940. Da måtte ungdomsforeningen holde sine møter på Betel.

Det er fortalt at det en kveld mens tyskerne var der, holdt på å bryte ut brann. Det var ei tid på døgnet da det ikke var så mange ut og fór. Johan Holm kom helt tilfeldig forbi på vegen og oppdaget at det rauk fra en av søylene på trappa. Han var litt redd for å gå inn på garden, for det var strengt forbudt for sivile å nærme seg huset mens tyskerne bodde der. Johan var kommet forbi veiskillet, men så tenkte han at han måtte da varsle om det som holdt på å skje. Han sprang tilbake. I det han åpnet den ropte han ut på tysk at det var brann. Det ble liv i leiren. Brannen ble slukket og alle var lykkelige for det. Etter at tyskerne hadde forlatt huset ved juletider måtte søylen skiftes ut.

Det vart gjort en grundig hovedrengjøring i januar etter at de ubedte gjestene hadde flyttet ut. Til tross for at de som hadde bodd der hadde jernbeslåtte støvler, var det ikke mer slitt enn at huset kunne brukes som det var. Det ble søkt forsyningsnemnda om å få kjøpe tøy til nye gardiner etter at tyskerne hadde reist, så gardinene hadde trulig blitt ødelagt.

Så i 1942 begynte en ny tradisjon i huset. Triangelguttene og Yngres avdeling jenter ble stiftet i Kisa under krigen. Lederne i Oslo og Akershus krets fikk

behov for å ha samlinger for ungdom i kretsen, i rolige, landlige omgivelser. Folkvang var et fredelig sted som egnet seg godt som samlingssted og fristed for ungdom fra tettbygde områder i fylket. Huset ble derfor utleid til leirvirksomhet for gutter og jenter. Samtidig innredet Martin Åsmoen salen og peisestua i 2. etg. Det var jo stort behov for gulvplass til alle madrassene leirdeltakerne skulle ligge på, så det kom godt med at det var rom å ta i bruk.

KFUM og KFUK hadde hver for seg 2–3 leire hver eneste sommer. Det var også leir i påsken, pinsen og i bededagshelga. Mange foreldre var takknemlige for å kunne sende barna sine til Folkvang i den tida. Her var det mye liv og virksomhet i trygge omgivelser i ei vanskelig tid for mange. Og ikke minst fikk barna mat.

I potetonna kom det gutter fra kretsen på leir. De bodde på Folkvang, men var ute på gardene og plukket poteter om dagen, samtidig som de fikk spise seg mette. Så fikk de ta opp bestilling på vinterforsyning av poteter. Etter at guttene hadde reist, ble det veid opp og kjørt poteter innover til trengende husstander. Dette var en fin ordning for dem som var her.

Det går fram av regnskapene at huset i første omgang vart stilt til gratis disposisjon for kretsgutteleir. Seinere ble det tatt en liten leie.

Etter krigen forandret det seg mye. Medlemstallet i ungdomsforeningen gikk tilbake. KFUK og KFUM overtok virksomheten. De "gamle" i ungdomsforeningen drev i noen år, men så gikk det over til å bli et eldretreff slik vi kjenner det i dag.

Da Ullensaker kommune bestemte seg for å starte opp framhaldsskole, vart huset tatt i bruk som skolelokale fra høsten 1941. Dette varte helt til kommunen bygde ut ungdomsskolen.

I noen år leide også kommunen huset som gymnastikksal for Algarheim skole. Det var i denne tida at det vart satt i stand sanitærrum i kjelleren. Dette var først på 1970 tallet.

Oslo og Akershus krets av Norges søndagsskoleforbund leide huset fra 1962 og utover en del år. De hadde leire der. Virksomheten var stor, så søndagsskoleforbundet trengte mer plass. De fikk kjøpt til tomt på baksida av huset og satte opp 6 campinghytter.

Etter en del år vart virksomheten redusert og søndagsskoleforbundet var interessert i å avhende leie og eierforholdet. Etter en del forhandlinger endte det opp med at Folkvang v. husstyret kjøpte hyttene og tomta på baksida for 80 000 kr. Den opprinnelige eiendommen er dermed utvidet og er nå totalt 6,6 mål.

I tillegg til speidergruppene drives det også ungdomsklubb på Folkvang. Studio F. har samarbeid med ungdomsklubben på Jessheim. Denne klubben har eksistert fra en gang på 1970 tallet. Her møtes ungdom fra konfirmasjonsalder

og holder på med forskjellige aktiviteter, spill, lek og musikk. De har også en egen kiosk oppe i annen etasje.

Det har også vært andre forskjellige aktiviteter i huset. Kisa idrettsforening hadde trening i huset, og en periode var det også husmorgymnastikk en kveld i uka. Det var også spinnekurs og vevekurs her.

Heile tida mens huset har eksistert har det vært et husstyre.

Dette styret har hatt og har en viktig funksjon. Gjennom disse 75 åra har det sjølsagt vært behov for reparasjoner, vedlikehold og utbedringer. Huset er panelt utvendig. Det elektriske anlegget er lagt helt nytt. Taket er lagt helt om. I dag er det ikke skifer som dekker taket. Det begynte å lekke og husstyret fant ut at det var nødvendig å finne et mer tidsmessig sikkert takdekke.. Det er kanskje ikke så ærverdig som det gamle skifertaket, men det er noe som gir større trygghet for lekkasjer. Går en inn på kjøkkenet så ser en at det er foretatt mange forbedringer der. Den store vedkomfyren er borte. Elektriske komfyrer er kommet i stedet. Oppvaskbalja er borte og det er kommet oppvaskmaskin. Nå i sommer er det installert et eventyrlig flott kjølehjørne. Alt ligger nå til rette for at huset skal kunne brukes til større tilstøtninger både offentlige og private.

I vaktmesterleiligheten er det også nå i sommer lagt inn nytt bad.

Det må jo nevnes i denne sammenheng at det sjølsagt koster å drive og vedlikeholde et slikt hus. Summer skal ikke dras nøyaktig inn i denne beretningen, men det skal nevnes at det ikke er småpenger som skal til. Årlig ligger utgiftene til strøm, kommunale avgifter, forsikringer og ellers løpende utgifter på rundt 50 000,- kr. I tillegg til dette kommer utgifter til vedlikehold. For å greie dette blir det arrangert loppemarked og julemesser praktisk talt hvert år. Her har mange gjort mye arbeid.

Det er også noen som har gitt til dels store gaver til beste for huset. Disse skal vite at selv om de velger å være anonyme, så sendes det mange takknemlige tanker og takk for den omsorg de har for huset.

Innsatsen husstyret gjør fortjener også stor takk. "75 år med lokal idealisme" kan være en fin konklusjon nå da huset runder 75 år. Å møte denne idealismen i dagens samfunn er så visst ingen sjølsagt ting. Forklaringa på at idealismen fins på Folkvang i dag som den fantes i 1929 må være at det her er folk som er glade i Folkvang og det huset står for. Virksomheten som har vært her har gitt noe til den enkelte som kjennes verdifullt.

Denne oversikten over historia må avsluttes med et stort ønske om at historia til huset må fortsette på idealismens veg. Folkvang må leva videre til glede og nytte for grenda vi har vår tilhørighet til.

Olav Fulseth Skokstad